

1. Problém sebepochopení patří k nejvýznamnějším ve filosofii vůbec. Tam, kde dochází k sebepochopení (jež musíme odlišit od pouhého sebeuvědomění), musí být zároveň přítomno povědomí rozdílu mezi tím, co je v reflexi uchopeno, a mezi prostředky, jimiž se takového sebepochopení dosahuje. Nicméně tyto prostředky nejsou mně,¹ který usiluji o pochopení sebe, ničím vnějším, neboť v nich a skrze ně jsem to právě já, který o sebepochopení usiluji. V sebepochopení se tak vlastně přibližuji sám sobě. Mám-li se sobě přiblížit, musí být předpokladem takového počínání skutečnost, že jsem sám sobě vzdálen. Být vzdálen sám sobě znamená být rozpolcen. Proto by se mohlo na první pohled zdát, že předpokladem a východiskem sebepochopení je jakési sebeodcizení. Takový předpoklad má však v sobě cosi mystifikujícího, neboť sugeruje jakousi původní a prvotní autenticitu a integritu, která v odcizení byla teprve druhotně narušena. Ve skutečnosti stojí na počátku diverzita vědomím neprovázené a neprostředkované existence a vědomí, které se potácí od jedné situace k jiné bez uvědomění své přesné vztaženosti a intence. Vědomí není nic, co by se na počátku nejprve odcizovalo jakési na vědomí nezávislé, a proto „autentické“ existenci, ale něčím, co musí být zvládnuto a integrováno v rámec této existence, ale co se zároveň může a musí stát prostředkem, nástrojem osobní integrity, co tedy prohlubuje, znásobuje, zintenzivňuje integritu samotné existence. Existence se jakoby rozšiřuje, proniká do vědomí a stává se existencí rovněž uprostřed vědomí a skrze ně. Dokonce lze říci, že samo těžiště existence se posunuje směrem k vědomí, které není pouhou nadstavbou a komentářem něčeho, co tu je v plné postačitelnosti i před ním a nezávisle na něm, nýbrž prostorem, v němž se existence (jakožto realizovaný životní rozvrh) rovněž projevuje a prosazuje, ba přímo explikuje a realizuje.

2. Hned na počátku stojíme tedy před základním problémem: jak je to možné, že člověk není sám sobě zřejmý a průhledný, ale že se musí k sobě tak svízelně dostávat? Čím je způsobeno, že jsme sami sobě původně cizí a že se musíme sami se sebou nejprve seznamovat? Kde a v čem je založen tento pozoruhodný rozlom či rozštěp, v jehož překonávání se teprve člověk realizuje jako člověk?

3. Sebepochopení není možné bez zasazení toho, co chápeme (tedy sebe), do širšího rámce. V jistém smyslu tedy můžeme říci, že vědomí sebe je tak interpretováno na pozadí povědomí věcí, resp. o věcech. Vědomí sebe ovšem není žádný primordiální, elementární „sebecit“, ale je – jak se domnívám – rovněž prostředkováno jak sebepochopením, tak pochopením světa. Sebepochopení není možné než jako pochopení situace, v níž jsem, tedy jako pochopení sebe v situaci (a ovšem situaci pochopené). Odlišení sebe od situace není primární, ale naopak

¹ Jedná se o přípravné poznámky k článku Víra a filosofie, in: Křesťanská revue, 35, 1968, č. 6, str. 126–132 (srv. také pozdější vydání: Víra a filosofie, in: L. Hejdánek, Filosofie a víra. Nepředmětlost v myšlení a ve skutečnosti II, Praha 19992, str. 57–66). – Pozn. red.

sekundární; v tom smyslu je proto i vědomí sebe (sebe-vědomí) sekundární a prostředkované. Nelze proto vědomí sebe považovat za původní, „přirozený“ vztah k sobě, který se nejprve rozpadá a potom musí být rekonstituován v sebezpočtení.

4. Subjekt vůbec (tedy i člověk) je tím, co dělá, tj. jak se realizuje. Vnitřní je skutečné, jen pokud se realizuje navenek. Reflexí se subjekt rovněž realizuje; je to však docela specifická realizace. V reflexi se pokouší člověk realizovat svou pravou podobu. Zatímco každá akce znamená, že subjekt jaksi opouští sám sebe a přechází v realizaci akce, přičemž se ovšem zároveň docela neopouští, nebo spíše se i ve své akci, uprostřed ní zároveň k sobě vrací, realizuje tak i v tomto návratu vlastně jen svou neautentickou podobu, právě tak jako akce vlastně zakrývá pravou tvář věcí. V reflexi nemíří subjekt-člověk na věci, ale na vlastní akci. To znamená ve skutečnosti, že klade svou akci do nových souvislostí: nemíří už akcí k věcem, ale k čemusi, co není věc, ale co dovede odhalit pravou podobu, pravou tvář akce. Akce je po své realizaci znovu jako celek zaměřena k ne-věci pravdě, aby byla zbavena svého mystifikujícího, skrývacího charakteru. Nevěc pravda není však už předmětem této akce, ale je spíše světlem, v němž se akce teprve ukáže ve své pravé podobě. V reflexi teprve objevuje subjekt-člověk, co vlastně dělá, když realizuje akci. Protože však akce je současně realizací subjektu-člověka, ukazuje se v reflexi, co vlastně subjekt-člověk jest. V reflexi se ergo dostává člověk k sobě jen tak, že se odevzdává ostrému světlu pravdy, že vstupuje do tohoto světla; je to vposledu pravda, která jej vrací jemu samému; to je integrace.